

Т. Б. Ніколаєнко*

ПОНЯТТЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЙОГО ЗМІСТ

Захист прав людини, її життя і здоров'я є головним завданням нашої держави. Законодавче визначення цієї норми (ст. 3 Конституції України¹, ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України², далі — КК України) забезпечує застосування закону до осіб, які вчинили злочин, — притягнення їх до кримінальної відповідальності. Однак заходи репресивного характеру не єдиний наслідок кримінального діяння. Хоча десятки століть поспіль юристи приєднуються до сформульованої Ч. Бекаріа тези, що неминучість кримінальних покарань є найбільш ефективним засобом, який стримує злочини, однак у сучасному світовому правознавстві кримінальна відповідальність і покарання вже не розглядаються як єдино можливий і неминучий наслідок вчинення злочину. Кримінальна політика України, як правової та демократичної держави також не залишається на незмінній позиції: відповідальність у разі вчинення особою злочину. В законодавстві та правозастосовчій діяльності дотримуються принципи гуманізму та економії кримінальної репресії. Звільнення від кримінальної відповідальності є результатом раціонального обмеження інтенсивності застосування кримінальної репресії та ефективного досягнення реалізації завдань кримінального судочинства. Прийняття КК України 5 квітня 2001 року сприяло виокремленню в самостійний розділ Загальної частини КК України інститут звільнення від кримінальної відповідальності. Проте це не вичерпало повністю проблем звільнення від кримінальної відповідальності, зокрема: невизначеність поняття та суті звільнення від кримінальної відповідальності. Так, одні автори вважають, що звільнення особи від кримінальної відповідальності є звільненням останньої від винесення негативної оцінки її поведінки у формі обвинувального вироку (звільнення від реальної кримінальної відповідальності)³; інші — як відмова держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, обмежень її певних прав і свобод, визначених КК України (звільнення від майбутньої, потенційної відповідальності)⁴. Неоднозначність цих позицій і відобразилася у понятті звільнення від кримінальної відповідальності. Різноманітність поняття звільнення від кримінальної відповідальності, нерегламентація його на законодавчому рівні і зумовили виконання цієї статті.

Проблемам звільнення від кримінальної відповідальності в теорії кримінального права значну увагу приділяли ряд науковців, зокрема:

© Ніколаєнко Т. Б., 2007

* викладач кафедри кримінального права Національної академії державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)

¹ Конституція України від 26.06.1996 р. // ВВРУ. — 1996. — № 30 — Ст. 141.

² Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // ОВУ. — 2001. — № 21. — Ст. 920

³ Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. — Х., 2003. — 16 с.; Келина С. Г. Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности. — М.: Наука, 1974. — 232 с.; Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. — К.: А.С.К., 2001. — 220 с.

⁴ Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: Монографія. — К.: Атіка, 2004. — 296 с.; Ковітіді О. Ф. Звільнення від кримінальної відповідальності (за нормами Загальної частини Кримінального кодексу України): Навчальний посібник / Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. — Сімферополь: ВД «Квадранал», 2005. — 224 с.

Ю. В. Баулін, Л. В. Головка, В. С. Єгоров, О. О. Житний, С. Г. Келіна, О. Ф. Ковітіді, А. А. Музика, С. М. Школа⁵.

Детально досліджуючи напрацьовані теоретичні здобутки, чинне законодавство, проаналізуємо поняття звільнення від кримінальної відповідальності, його ознаки та запропонуємо авторське визначення.

Як було зазначено вище, у кримінально — правовій літературі висловлюються різноманітні думки з приводу поняття та сутності звільнення від кримінальної відповідальності. Так, автори, які вважають, що при звільненні особи від кримінальної відповідальності остання звільняється від винесення обвинувального вироку, визначили це у самому понятті звільнення від кримінальної відповідальності. Так, П. С. Матишевський вважає, що звільнення від кримінальної відповідальності — це наявність законних підстав та певних умов, які обумовлюють звільнення особи, яка вчинила злочин, від її обов'язку піддатися судовому осуду і перетерпіти покарання⁶. На думку С. С. Яценка, звільнення від кримінальної відповідальності — це здійснювана у відповідності з кримінальним та кримінально-процесуальним законами відмова держави в особі відповідного суду від застосування заходів кримінально-правового характеру до осіб, які вчинили злочин⁷.

Інші автори дотримуються позиції, що звільнення від кримінальної відповідальності скасовує всі ті потенційні правообмеження, які могли слідувати для особи у зв'язку з її засудженням⁸. Адже звільнення від кримінальної відповідальності відбувається до початкового моменту реальної кримінальної відповідальності, яка починається з моменту набрання чинності обвинувального вироку суду. Немає вироку — немає реальної кримінальної відповідальності, а, отже, особу звільняють від потенційної кримінальної відповідальності⁹. Така позиція була сформульована Ю. В. Бауліним, який визначає звільнення від кримінальної відповідальності як передбачену законом відмову держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, обмежень її певних прав і свобод, визначених КК України¹⁰. При цьому він наголошує, що звільнення від реальної кримінальної відповідальності є, по суті, звільненням від призначення покарання; звільненням від відбування призначеного покарання; звільненням від подальшого відбуття покарання; достроковим зняттям судимості. Цієї думки притримується і О. Ф. Ковітіді¹¹.

У чинному КК України поняття звільнення від кримінальної відповідальності зустрічається, зокрема, у: розділі IX Загальної частини КК України “Звільнення від кримінальної відповідальності” та деяких статтях Особливої частини КК України (звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду (ч. 2 ст. 111), шпигунство (ч. 2 ст. 114), ухилення від сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів (ч. 4 ст. 212), участь у злочинній організації (ч. 2 ст. 255) тощо). Однак Кримінальним кодексом це поняття не

⁵ Баулін Ю. В. Вказ. праця. — 296 с.; Головка Л. В. Освобождение от уголовной ответственности и освобождение от уголовного преследования: соотношение понятий // Государство и право. — 2000. — № 6. — С. 41-50; Єгоров В. С. Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности. — М., 2002. — 278 с.; Житний О. О. Вказ. праця; Келіна С. Г. Указ. работа; Ковітіді О. Ф. Звільнення від кримінальної відповідальності (за нормами Загальної частини Кримінального кодексу України): Навчальний посібник / Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. — Сімферополь: ВД «Квадранал», 2005. — 224 с.; Маляренко В. Т., Музика А. А. Амністія та помилування в Україні: Навчальний посібник. — К.: Атіка, 2007. — 700 с.; Школа С. М. Кримінально-правові проблеми застосування амністії та здійснення помилування в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. — К., 2004. — 20 с.

⁶ Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. — К.: А.С.К., 2001. — С. 219.

⁷ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (Нормативні документи та коментарі). — 2 ге вид., переробл. та доповн. / Відп. ред С. С. Яценко. — К.: А.С.К., 2003. — С. 88.

⁸ Ковітіді О. Ф. Вказ. праця. — С. 18.

⁹ Баулін Ю. В. Вказ. праця. — С. 58.

¹⁰ Там само. — С. 19, 58.

¹¹ Ковітіді О. Ф. Вказ. праця. — С. 18-21.

розкривається. Лише в Постанові Пленуму Верховного Суду України № 12 від 23 грудня 2005 р. “Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності”¹² (далі — Постанова ...) зазначено, що звільнення від кримінальної відповідальності — це відмова держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених КК України, у порядку, встановленому Кримінально-процесуальним кодексом України (далі — КПК України)¹³.

Неоднозначність розуміння поняття звільнення від кримінальної відповідальності, підходів щодо його тлумачення зумовлює нас проаналізувати його ознаки та сформулювати об'єднуюче поняття звільнення від кримінальної відповідальності. Для цього за основу візьмемо декілька визначень поняття звільнення від кримінальної відповідальності, запропонованих такими науковцями: Ю. В. Бауліним, О. О. Дудоровим, О. Ф. Ковітіді, М. Й. Коржанським, С. С. Яценком. Кожне з цих визначень має свої ознаки, що характеризують поняття звільнення від кримінальної відповідальності. Детальний їх аналіз та логічне обґрунтування сприятиме визначенню сутності поняття звільнення від кримінальної відповідальності.

Отже, визначимо першу ознаку поняття звільнення від кримінальної відповідальності.

У всіх вищевказаних поняттях ним є суб'єкт, який має право здійснювати звільнення від кримінальної відповідальності:

- держава (за визначенням Ю.В. Бауліна, О.Ф. Ковітіді);
- суд (за визначенням С. С. Яценка, Постанови Пленуму Верховного Суду);
- суд та інший повноважений орган (на думку М. Й. Коржанського,

О. О. Дудорова).

Але з цього приводу в юридичній літературі не існує однозначної думки. Одні автори: Л. В. Головка, Ю. В. Грошева, Т. М. Добровольська дотримуються думки, що звільнення від кримінальної відповідальності повинно здійснюватись виключно судом¹⁴. Це зумовлюється тим, що в Конституції чітко вирішено питання щодо судового визначення винності особи у вчиненому злочині. Тобто судом лише надано право карати особу. Інші, зокрема В. С. Єгоров, не поділяє дану позицію, вказуючи, що на досудовій стадії застосовувати заходи кримінального впливу мають право органи прокуратури, слідства та дізнання як елементи державного апарату, що представляють публічну владу. А тому, не доводячи справу до судового розгляду останні можуть відмовитись від подальшого кримінального переслідування щодо особи та звільнити її від кримінальної відповідальності¹⁵.

Однак з прийняттям Конституції України та Кримінального кодексу України ці дискусії були однозначно вирішені. Відповідно до ст. 124 Конституції України правосуддя здійснюється виключно судами. Це стосується і звільнення від кримінальної відповідальності. Відповідно до ст. 7 КПК України¹⁶, ч. 2 ст. 44 КК України та п. 1 Постанови ... звільнення від кримінальної відповідальності у

¹² Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 2.

¹³ Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 1. — С. 19.

¹⁴ Головка Л. В. Указ. работа; Грошева Ю. М. Освобождение от уголовной ответственности в стадии судебного разбирательства: Учебное пособие. — Х, 1979. — 254 с.; Добровольская Т. Н. Об изменении порядка прекращения уголовных дел и некоторых спорных проблемах правосудия // Конституция СССР и дальнейшее укрепление законности и правопорядка. — М., 1979. — С. 177-178.

¹⁵ Єгоров В. С. Указ. работа. — С. 73.

¹⁶ Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. // ВВР УРСР. — 1961. — № 2. — Ст. 15.

випадках, передбачених цим Кодексом, здійснюється виключно судом¹⁷. Така позиція законодавця є логічно обґрунтованою. Розглянемо її. При звільненні особи від кримінальної відповідальності суд зобов'язаний встановити факт вчинення злочину, визнати особу винуватою і тим самим здійснити державний осуд того, хто вчинив злочин. У Конституції України вказано, що ніхто не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності не інакше, як за вироком суду. При цьому у випадку звільнення від кримінальної відповідальності за nereабілітуючими обставинами винність особи може бути констатована у формі постанови прокурора, слідчого, дізнавача за згодою прокурора. Визнавати особу винною у вчиненні злочину є прерогативою суду та підставою для призначення покарання. Встановлення ж вини входить в компетенцію органів дізнання та досудового слідства і це може бути підставою для закриття кримінальної справи за nereабілітуючими обставинами. При цьому звільнення особи від кримінальної відповідальності на стадії досудового слідства можливе. Цієї позиції дотримується і судова практика. Так, у 2002 році постановами (ухвалами) місцевих судів України було звільнено від кримінальної відповідальності з nereабілітуючих підстав 17 тисяч 312 осіб. У 2003 році судами першої інстанції було закрито 31339 кримінальних справ, у 2004 році — 13143, у 2005 році — 37644. Деякі місцеві суди Волинської, Львівської, Одеської, Сумської, Тернопільської, Харківської та Хмельницької областей закривали такі кримінальні справи на стадії попереднього розгляду навіть без участі прокурора і сторін, а суди Закарпатської області брали за основу закриття справ постанови, винесені не прокурором чи слідчим за згодою прокурора, а помічниками слідчих, які не наділені відповідними повноваженнями¹⁸. Однак доцільно зазначити, що звільнення від кримінальної відповідальності можливе лише до обвинувального вироку суду та вступу його в силу. Після постановлення обвинувального вироку суд здійснив вже державний осуд щодо особи, яка вчинила злочин, а, отже, і реалізував щодо неї кримінальну відповідальність. Питання ж звільнення від кримінальної відповідальності залишаються в такому випадку неможливими.

Як було зазначено вище, звільнення від кримінальної відповідальності здійснюється виключно судом. Але при висвітленні поняття звільнення від кримінальної відповідальності ми звернули увагу на те, що окремі вчені дотримуються думки, що звільнення від кримінальної відповідальності здійснюється не лише судом, але й іншим повноважним органом. Для обґрунтування цієї позиції звернемо увагу на такий момент. Відповідно до ч. 1 ст. 44 КК України особа, яка вчинила злочин, звільняється від кримінальної відповідальності у випадках передбачених цим Кодексом, а також *на підставі Закону України про амністію чи акта помилування* (виділено — Н. Т.). Чи не виходить так, що звільнення від кримінальної відповідальності здійснюється судом, а на підставі закону про амністію чи акта помилування — іншим повноважним органом? Для відповіді на це запитання з'ясуємо окремі моменти.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України "Про застосування амністії в Україні"¹⁹ з подальшими змінами амністія — це повне або часткове звільнення від кримінальної відповідальності і покарання певної категорії осіб, які засуджені за вчинення злочину, або кримінальні справи, які перебувають у провадженні органів дізнання, досудового слідства чи суду, але не розглянуті останніми, або ж розглянуті, але вироки стосовно

¹⁷ Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 1. — С. 17-22; Кримінальний кодекс України. Кримінально-процесуальний кодекс України. Постанови Пленуму Верховного Суду України із загальних питань судової діяльності та в кримінальних справах / Відп. ред. В. Т. Малярєнко. — К.: Юрінком Інтер, 1999. — 720 с.

¹⁸ Про практику застосування судами законодавства, що регулює закриття кримінальних справ: Узагальнення Верховного Суду України за 2002 р. // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 2. — С. 27-34.

¹⁹ Про застосування амністії в Україні: Закон України від 01.10.1996 р. // ВВР. — 1996. — № 48. — Ст. 263.

цих осіб не набрали законної сили. Відповідно до КК України, КПК України та Закону України “Про застосування амністії в Україні” остання оголошується законом про амністію. Закон про амністію, як і будь-який інший закон, має нормативний характер. Його приписи є обов’язковими для всіх органів та службових осіб, які мають відношення до реалізації кримінальної відповідальності. Він не замінює і не скасовує положень КК України, а також не скасовує вироку суду в конкретній справі. Ним не ставиться під сумнів законність чи обґрунтованість обвинувального вироку суду, а лише пом’якшується доля тих засуджених, на яких вона поширюється. В той же час вона не є актом їх реабілітації. Сам по собі закон про амністію не змінює правового статусу конкретних осіб, а є лише нормативною підставою для реалізації його приписів у передбачених самим законом про амністію та кримінально-процесуальному кодексі формах. Рішення про застосування амністії приймається компетентним органом щодо кожної особи індивідуально. До 2001 р. законодавець в актах про амністію покладав обов’язок щодо їх виконання на органи слідства та суду. Законом України “Про амністію”²⁰ ця позиція законодавця була змінена. Відповідно до ст. 11 виконання цього Закону покладається виключно на суди. Тобто, якщо особу відповідно до закону про амністію звільнено від кримінальної відповідальності питання щодо його виконання покладається на суди.

Розглянемо помилування. Помилування — це спеціальний вид звільнення від покарання (повне або часткове звільнення) індивідуально визначеної особи, засудженої за вчинення злочину, що здійснюється на підставі відповідного акта (указу про помилування), прийнятого Президентом України²¹. Тобто помилування стосується тільки осіб, засуджених судом за вчинення злочинів (які вже притягнуті до кримінальної відповідальності). Така позиція закріплена в Положенні про порядок здійснення помилування. Актом помилування може бути звільнено особу (осіб) від покарання або застосування більш м’якого покарання. Оскільки помилування стосується лише осіб, засуджених судом за вчинений злочин (притягнуті до кримінальної відповідальності), питання звільнення від кримінальної відповідальності цим актом не можуть бути вирішені. Якщо в стадії судового розгляду виявиться обставина щодо наявності акту помилування, то суд доводить розгляд справи до кінця, постановляє обвинувальний вирок і звільняє засудженого від покарання. Тому помилування не може бути віднесено до підстав звільнення від кримінальної відповідальності. Виходячи з природи юридичної відповідальності і покарання, помилування слід віднести до виду звільнення від покарання. Такої позиції притримуються О. О. Житний, А. А. Музика, С. М. Школа²². Зокрема, О. О. Житний зазначає, що помилування означає звільнення від покарання або пом’якшення останнього, що не дозволяє розглядати його як правову підставу звільнення від кримінальної відповідальності²³. Законодавче підтвердження цього (акту помилування як підстави звільнення від кримінального покарання) знайдемо і в законодавствах інших держав, зокрема: в Модельному кримінальному кодексі для держав — учасниць СНД, Кримінальному кодексі Киргизької Республіки та Кримінальному кодексі Франції²⁴.

Але розглядаючи вищевикладене, постає питання, чи не суперечить акт помилування, виданий Президентом України чинному законодавству: Конституції України, КК України, КПК України. Відповідно до ст. 124 Конституції України та ст. 15 КПК України, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами²⁵.

²⁰ Про амністію: Закон України від 05.07.2005 р. // ОВУ. — 2001. — № 29. — Ст. 1294.

²¹ Про Положення про порядок здійснення помилування: Указ Президента України від 12.04.2000 р. // ОВУ. — 2000. — № 15. — Ст. 610 (втратив чинність).

²² Маляренко В. Т., Музика А. А. Амністія та помилування в Україні: Навчальний посібник. — К.: Атіка, 2007. — 700 с.; Школа С. М. Вказ. праця.

²³ Житний О. О. Вказ. праця.

²⁴ Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии): Сб. законодат. материалов / Под ред. И. Д. Козочкина. — М.: Зерцало, 1998. — 352 с.

Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається. Ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні злочину, а також підданий кримінальному покаранню інакше як за вироком суду і відповідно до закону. Принцип здійснення правосуддя виключно судом означає виняткову прерогативу суду (одноособового або колегіального) на визнання особи винуватою у вчиненні злочину та призначення їй кримінального покарання. Водночас, згідно з п. 3 Положення про порядок здійснення помилування від 12 квітня 2000 р. Президент України може помилувати тих осіб, які вже були засуджені судами України. Вони мали право і можливість у межах своєї компетенції з урахуванням аргументів безпосередніх учасників судочинства та думки інших осіб, визначаючи долю підсудних, у кожному конкретному випадку за наявності підстав і внутрішнього переконання виявити гуманізм і милосердя. Можливість зміни рішення суду виконавчою владою досить проблематичне, якщо розглядати цю проблему в контексті ідей правової держави, зокрема принципу поділу влади. Президент же, видаючи акт помилування, фактично скасовує постанову суду стосовно покарання особи, вина якої цілком доведена під час публічного судочинства.

Не можна заперечувати гуманності інституту помилування. Але кожен крок у застосуванні акту помилування повинен бути передбачений Конституцією України на основі закладених у ній принципів. Оскільки право призначати покарання принципово належить виключно суду, то й процес його виконання може змінюватися певним чином лише в передбачених законом випадках і межах саме судом. Право на помилування має бути надане тільки судам України. Навіть звільнення від кримінальної відповідальності за актом амністії осіб у досудових стадіях процесу є неконституційним.

Аналізуючи чинне законодавство, враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід застосування амністії та помилування, можна зазначити, що суб'єктом звільнення від кримінальної відповідальності є і повинен бути лише суд.

Друга ознака поняття звільнення від кримінальної відповідальності — це відмова від державного осуду особи, яка вчинила злочин (за визначенням Ю. В. Бауліна, О. Ф. Ковітіді, М. Й. Коржанського). Коли особа підлягає кримінальній відповідальності за вчинений злочин, то виноситься обвинувальний вирок суду, який виражає негативну оцінку держави злочинному діянню особи та призначає відповідну міру покарання. При звільненні особи від кримінальної відповідальності її звільняють від покарання та його відбування. Однак специфіка звільнення від кримінальної відповідальності полягає саме у звільненні особи, яка вчинила злочин від негативної оцінки (осуду) діяння державою у формі винесення судом обвинувального вироку. У цьому випадку особа не лише звільняється від покарання, але й не визнається злочинцем. Вчинене раніше нею діяння підлягає забуттю (вчинений раніше злочин не може враховуватися при визначенні повторності і сукупності злочинів). Разом з тим звільнення від кримінальної відповідальності не свідчить про виправлення особи, оскільки кримінальна справа припиняється з не реабілітуючих для неї підстав. Суд вважає, що її виправлення можливе без застосування заходів кримінально-правового впливу. Особа зобов'язана відповісти за вчинене суспільно небезпечне діяння, перетерпіти певні обмеження, позбавлення в рамках правовідносин, що виникли. При цьому заходи впливу, що застосовуються до осіб, звільнених від кримінальної відповідальності, містять у собі елемент кари, що визначає обсяг несприятливих наслідків, від яких потерпають ці особи.

У випадку звільнення особи від кримінальної відповідальності суд не лише звільняє від кримінальної відповідальності, але й враховує обставини, що свідчать про можливе виправлення особи без застосування заходів кримінально-правового

²⁵ Коментар до Конституції України. — 2-е вид., переробл. та доповн. — К., 1998. — С. 416; Кримінальний кодекс України. Кримінально-процесуальний кодекс України. Постанови Пленуму Верховного Суду України із загальних питань судової діяльності та в кримінальних справах / Відп. ред. В. Т. Маляренко. — К.: Юрінком Інтер, 1999. — 720 с.

впливу, її щире каяття, визнання вини у вчиненому діянні. Так, Хмельницьким міським судом було звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки громадянина Г. Виносячи постанову про закриття кримінальної справи та передачу особи на поруки суд врахував такі обставини: вчинення злочину громадянином Г. вперше; вчинений злочин відноситься до злочинів середньої тяжкості; у вчиненому злочині щиро покався; повне визнання своєї вини обвинуваченим; відшкодування витрат, заподіяних внаслідок вчиненого діяння (витрати на лікування) потерпілому; відшкодування матеріальної шкоди потерпілому; відшкодування завданої моральної шкоди. Таким чином, суд, звільняючи особу від кримінальної відповідальності, врахував всі обставини, які підтверджували щирість каяття у вчиненому злочині та можливість подальшого виправлення особи без застосування до неї заходів кримінально-правового впливу²⁶.

Остання ознака поняття звільнення від кримінальної відповідальності: відмова держави від застосування заходів кримінально-правового характеру (впливу) — на думку С. С. Яценко та М. Й. Коржанського, О. Ф. Ковітіді²⁷; відмова від покладання на особу обмежень особистого, майнового та іншого характеру — на думку Ю. В. Бауліна²⁸; відмова від застосування установлених законом обмежень певних прав і свобод — Постанова ...

Що стосується обмежень особистого, майнового та іншого характеру, то це означає, що держава відмовляється від їх застосування у вигляді: обмеження свободи пересування; вибору виду трудової діяльності; посади; певних занять протягом певного часу; обмежень в розпорядженні своїм часом; спілкувань з родичами та ін. Тобто ця ознака поняття звільнення від кримінальної відповідальності ідентична визначенню, вказаному в Постанові ... Відмова держави від застосування заходів кримінально-правового характеру (впливу) є більш широким поняттям, ніж відмова від покладання на особу обмежень особистого, майнового та іншого характеру, оскільки воно включає в себе всі види покарання, примусові заходи медичного характеру, примусові заходи виховного характеру, судимість, а також обмеження особистого, майнового та іншого характеру.

Підсумовуючи зазначене, враховуючи позиції науковців, визначимо авторське поняття звільнення від кримінальної відповідальності. *Звільнення від кримінальної відповідальності — це реалізація державою в особі відповідного суду свого повноваження, згідно з яким вона відмовляється за наявності підстав та певних умов, передбачених КК України, від державного осуду особи, яка вчинила злочин, а також застосування до неї заходів кримінально-правового характеру.*

Однак, для однозначного розуміння та застосування поняття звільнення від кримінальної відповідальності, уникнення протиріч серед науковців дане поняття доцільно зазначити в ст. 44 КК України.

Подальшою перспективою дослідження даного напрямку має бути дослідження підстав та умов звільнення від кримінальної відповідальності. Малодослідженість цих питань, неоднозначність їх визначення потребує подальшого їх обговорення для уникнення помилок у правозастосовчій діяльності та підвищення виховного значення зазначеного інституту.

Стаття рекомендована до друку кафедрою кримінального права Національної академії державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (протокол № 11 від 11 травня 2007 року)

²⁶ Справа № 1-374-02. — №27/5758 // Архів Хмельницького міськрайонного суду.

²⁷ Ковітіді О. Ф. Вказ. праця; Коржанський М. Й. Науковий коментар Кримінального кодексу України. — К.: Атіка, Академія, Ельга-Н, 2001. — 656 с.; Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (Нормативні документи та коментарі). — 2 ге вид., переробл. та доповн. / Відп. ред С. С. Яценко. — К.: А.С.К., 2003. — 976 с.

²⁸ Баулін Ю. В. Вказ. праця.